

Азәрбайҹан КӘНЧЛӘРИ

Азәрбайҹан ЛИКИ МИ вә БН органы

№ 87 (4411) | Чүмә 23 июл 1948-чи ил | Гиймети 20 гәпик

Тәнгид вә библиография

,ЭЛ КҮЧҮ“

МУЭЛЛИФИ—М. РЗАГУЛУЗАДО, РЕДАКТОРУ—М. Ч. ЧӘФӨРОВ. БАКЫ,
УШАГКӘНЧИЮШР, 1948-чи ЙЛ.

Изычы Некайыл Рзагулузадэни «Дәлә би олмагы арзу эдиңдер. Бугач атасы—Горгуд» бөйзәрүү үзәре изычиныш «Эдэ пын көзлө обаларының бирин чөккөлөрөк бүтүү» адым үекәнәләр китабы Азәрбайҹан Ушаг вә Көлмөр Әдәбиеттү Шешрәйраттар тәрәфидән сөн пләнлөрдө нөшр өздөхмүштүп көзлө асарлардан. «Эдэ күчү» китабына музеллопиши «Ала урбий—даг чичәб», «Эл күчү», «Дөлә Озап» үекәнәләрди дахна азымништир.

«Дәлә Горгуд» Азәрбайҹан халгынын он гәдим дәстанларындаң бирләштер. Бүгүн дәстанларда («Игор гомону настыйца дастан», «Сасылуу Даңыца», «Манас» вә с.) олдуку бурада да эсес ишле чөңкәвәрликтен, мәрдлекдәп, халга, потенце садит олмагдан, достаугла сөдагат көстәрмөкдән, үүшмәнә гарыш амансызы олмагдан ибэртүүр.

Мәнүнүр рус тәнгидчеси Белависка халг дәстанларынып мәніз бу чөнчөләрдин изәзәре алараг изышиштыр: «Халг эдәбиеттү бир күзүлүүр кп., онда халгын өөлтү, бүтүн сәмчиләви чөңгөләрни изүпсө мәхсүс, елжактары иләк адири.

Некайыл Рзагулузадә болдат да көнчөхәржизип тәрбийаси ашында «Дәлә Горгуд» дәстанның бөйзүк рөз ойнадыгынын пәзэрә алараг көнинт охучу күтәләспе бу көзлө асары бир даңа хатырлазыг истемелләр. Изычы юхарыда адларыны чөккөлөпиз үекәнәләрдә «Дәлә Горгуд» бөйзәрүү заманынан тарабларын пөтеге-йи-пөзөрттөштөп япашылышын.

«Ала урбий—даг чичәб» үекайында музеллопиши Бугачыны иккизиши, онун атасы Дәрәз хана олан ишәббөттөндөн баше эзлиялар. Дәрәз хан изәр олду Бугачы соңсуз бир малиаббеттә севир. Бугач атасынын екана огулдуур. Одур кп., ата вә аза кечо-күпдүз опун гайтишының чөккөр, ону төзүлүк ақалын приб пәвә сабы-

өз эпхидийләтләри илә көстәрмөлдөр. Бир чох шаң вә халларда көрдүүчүв кимд Дәрәз хан да таҳт-тач үчүү, көр-дөвлөттүп изәкәлә ордуун белэ өлдүрүмәйнэ на-зырыр. Үекайыл Дәрәз хандап сопра язытының изәр чох мұваффаг оздугуту Бугач вә Алахатүн суретләрләрдөр.

Охучу Бугачы сөвир. Онун иккедәнбии, тәмиз گәлбى гарпышында һейрап газыр. Үекайыл Бугачының айлагыдағы сөзләрни илә битир: «Кедәп, бүтүн яллара, яғылара, бүтүн чанана бләдирин кп., бизим алда чан дебәнә чан дейәрләр, ган дебәнә ган!...».

Үекайылда пәтәп мәнбөббөти, атая, азая гармы һөрмәтли олмаг, лүүмәнә сопа газар амансызы үтбәрпиз эшармат Фикирләрди асас идея чөркөзүн ташкил адири.

Чох тәссеүүр кп., М. Рзагулузадә болдат ханын вә өләчәк дә Гаракүнүн мөлфи спөтәләрини көстәрләркән, оплары охучуя ташып олмаян хәйнат, яхуд гысканчыг сиғофлары илә таңытдыра биләмәништәр. Гаракүнүн ханын огул арасында Фитно-фасад яратмат үчүн ишләттүп үсүллар киме иштүлүп жиблашып.

«Эл күчү» үекайында язычы Газапханынып авинин талапмасыны, опун гадиши Буразахатунун вә огул Урузун дүшмән тәрафиндей асир алмысын сопра ишар Гарача Чобан тәрафиндей азак олупмасыны төсөвир адири.

Изычы бу үекайыл «Дәлә Горгуд» бөйзәрүүнде олдугүн кимп асас ери Гарача Чобан вермишчир. О, халт арасындаң чыхы, из элинин-обасыны сөзел бир гәрәмәншылар. Газапханынып башы пирати га-

рыштыгы бир заманда, Гарача Чобан вә гардаплары илә бирликдә ханын гоючыларыны, вар-дөвлөттин горуор. О, басымна көзөн гүзүлүрларла ахыра годар вүрушур, бөйк иккидән көстәрләр.

Еслини толанишасыпдан, арвад вә оглуппүн асир дүшмөсүнүн хәбәр тутуб һүз-дәтләнен хан, көстәрдиди сөдагэт үчүн Гарача Чобаны сал ол көмәк эвэлши, опу далаляйыр вә ошобап-чолукъ адалапчылар.

Изычы ханын дөвгөлүрүнүн көзөн төсөвир атмитидар. Хан бәйләрлә дүспүнен

үзәринге көдүрсә дә, бир шей чыхыр. О, мәсләнәтчя васитасыла Гарача Чобапы көмәк чагырыр. Чобан енә бөйүк һүнәр көстәрләр, мүбаризәдә газыб калир. Буразахатуну вә Урузун азад адири. Дүшмәнни исе есир туттур.

Гарача Чобанын төкдүүгү тәдбир сөвиналары, опун кечирдий һайчаплар узуп мүхәт бязны хатырымыздын силинчайып. Аңчаг бу үекайылда бир чох разылашмадыгымыз өрлөр вардыр. Мә'лүх де-йил кп., язычы пә үчүн Газапханын башынын көзөн бу өвөллатыл оунун бир күп габыт көрдүү юху илә өлгөлөнүпшүр. Бизча асарда буна вең бир әйтвяч ол-малыгы кими, айни заманда букунку көлч охучуларга тохунун дөгүр олмасы Фикирләрди жәтчидиригүн вең бир әнамийләти өзхүр. Үекайыл мәсләнәтчи сурети дә зөнүф ярадылышылар.

«Дәлә Озап» үекайында язычы Бейрәк адым бир көнчиги сөвик мачәрасыны төсөвир адири. О, Баничичек адым көзәл, хан дә иккى бир гызы сөвир. Баничичек көнчиги гардашы Дәлә Озап вә бачысыны Бейрәк вермибә разы олдур. Бейрәк той орағасында Шоклу Мәлік аллы бир гулдуур тәрафиндей огуруланыб, башга өлкөләрдә гүл күми сатылыр. Бир чох эзий-баттән сопра о, вә вәтәнине дөнүб, Баничичек көзәл азлапчылар. Хөшбахт бир өзөт кечиприр. Сопра исе онувла бир кечөдө Шоклу Мәлік тәрафиндей огуруланыш. Илди исе гүл олан болдышларыны да азад адири.

«Дәлә Озап» үекайынин асас идеясы осарлы соңгыда көрүүдүү кимд достуругуда, болдышларда в'тибарлы, сөдагэтли, фодакар олмагдаң ибаратидар. Изычы бу Фикирләрди охучуларда гүру сөзләрлә де-йил, Бейрәк вә Баничичек кими чох усталағыла ярадылышылар суретләр васитасыла дайыр. Иер үч үекайынның айры-айры мәсәләләрдөн бәһе атмасына бахыяяраг бүнләрни арасында көзәл бир Фикир, мә'на вәндиши вардыр. Үекайыларын илли бадии, саде, ифадә васителәрп исе занкиндир.

ЗЕЙНАЛ ХӘЛИЛ.